

ucim.org.tr

ucim

Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği

12 HAZİRAN 2023

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

**"HAKKIDIR OYNAMAK
ÇOCUK İŞÇİ OLMAMAK!"**

01

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ NEDİR?

02

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN NEDENLERİ

Ekonomik Nedenler
Kültürel Nedenler
Sosyal Nedenler

03

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE PSİKOLOJİK YANSIMALARI

04

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNDE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

05

ÇALIŞAN ÇOCUKLA İLETİŞİM

Çocukla Sağlıklı İletişim Nasıl Olmalı?
Çocukla Sağlıklı İletişim İçin Dikkat Etmemiz Gereken Bazı Noktalar
Çalışan Çocukla İletişim

06

SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çocuk İşçiliğinde Sosyal Hizmet Uzmanının Roller ve Sorumlulukları
Uygulama Önerileri

07

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNDE ULUSAL POLİTİKA UYGULAMALARI

08

HUKUKSAL AÇIDAN ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

İş Kanunumuzda 'Çocuk'
Uluslararası Mevzuatta Çocuk İşçiliği
Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Türkiye

09

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÜZERİNE PROF. DR. BÜLENT İLİK İLE BİR RÖPORTAJ

1. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ NEDİR?

İnsan yaşamının en önemli evresi çocukluk dönemidir. Çocuk; henüz bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden erginliğe ve olgunluğa ulaşmamış bireydir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesine göre çocuklar için geçerli kanunca erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her birey çocuk sayılır. Çocuklar haklara sahiptir. Bu haklarının ihlal edildiği, çocukların ihmal ve istismara açık hale geldiği bir konu da çocuk işçiliğidir. Çocuk işçiliği; çocukların sağlıklı gelişim özelliklerini engelleyen, çocuklukları yaşamaktan alıkoyan; fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak zarar verici düzeyde çeşitli nedenlerle çalışmaya mecbur bırakılmasıdır. İnsan hayatının en önemli evresini oluşturan çocuklukta yaşamımızdaki temel değerler ve davranışlar, eğitim, beceri, yetkinliklerin tümü inşa edilmektedir. Çocuk işçiliği, bu inşa süreçlerinin tamamlanması önündeki en büyük engellerden birisidir.

Çocuk işçiliği günümüzde tüm ülkelerin başlıca sorunları arasında yer almaktadır. Ucuz işgücü, yoksulluk, eğitim imkânlarına erişimin kısıtlı olması, göç, kültürel ve geleneksel yapı güncelliğini korumaya devam eden çocuk işçiliğinin temel nedenleri arasındadır.

Çalışma, insanın hayatını sürekliliğinin sağlanması için temel bir vasıta. Fakat çalışma, toplumun yetişkin bireylerinden beklenen bir sorumluluktur. Bu nedenle çocuk ve çalışma kavramlarının yan yana gelmesi bile kabul edilir bir durum değildir. Çocukların çalışmaması konusunda temel görüşlerin varlığına rağmen, tarihte olduğu gibi günümüzde de çocuklar çalışmaya maruz bırakılmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çocuk işçiliğini çocukların çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltken, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verici işlerde istihdam edilmesi olarak ifade etmiştir. Bununla beraber BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), çocuk işçiliğini “çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş” olarak tanımlamıştır.

Mevzuatımızda ise çocuk işçiliği, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesine dayanılarak çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre; son 20 yılda önemli ilerleme kaydedilen çocuk işçiliğinin azaltılmasında ilerleme hızı yavaşlamış ve 2016 - 2020 döneminde durmuştur. Pandeminin başladığı 2020 yılı başında 63 milyon kız çocuğu ve 97 milyon erkek çocuğu olmak

üzere 160 milyon çocuğun işçi olarak çalıştığı belirtilmektedir. Buna göre, dünyada her 10 çocuktan 1'i işçi olarak çalışmaktadır.

Okul gitme ve oyun oynama yaş grubunda olan çocukların işgücü piyasasına dahil olması eğitimde ve oyunda kazanacakları bilgi, beceri ve yetkinlik kazanımlarından yoksun kalmalarına sebep olmaktadır. Çocukların erken yaşta, zorla ve uygun olmayan koşullar altında çalıştırılmaları ruhsal ve bedensel sağlıklarını olumsuz yönde etkilemekte, çocuklar üreten bireyler olmaları gerekirken bu durum onları desteğe muhtaç bireyler haline getirmektedir (ÇSGB, 2017).

TÜİK'in 2019 verilerine göre; Türkiye genelinde 5 -17 yaş grubundaki çocuk işçi sayısı 720 Bini bulmaktadır. Çalışan çocukların %79.7'sini 15 - 17 yaş grubundakiler oluştururken, %15.9'unu 12 - 14 yaş grubundakiler, %4.4'ünü ise 5 - 11 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Çalışan çocukların %30.8'i tarım, %23.7'si sanayi, %45.5'i hizmet sektöründe yer almaktadır. Yaşı 5- 14 arasında olan çocukların %64.1'i tarım, 15 - 17 arasındakilerin %51.0'i ise hizmet sektöründe çalışmaktadır. Resmi olmayan bilgilere göre ise çocuk işçi sayısı, 2 milyondur.

Çalışan çocukların %30,8'i tarım, %23,7'si sanayi %45,5'i ise hizmet sektöründe yer aldı. Yaş grubuna göre incelendiğinde; 5-14 yaş grubunda çalışan çocukların %64,1 ile tarım sektöründe 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların ise %51,0 ile hizmet sektöründe ağırlık kazandığı görüldü.

Açıklanan veriler doğrultusunda yüksek oranda çocuklar iş gücü piyasasında yer almaktadır. Çocuklar fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak zarar verici düzeyde çeşitli nedenlerle çalışmaya mecbur bırakılmaktadır.

2. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN NEDENLERİ

Ekonomik Nedenler

Çocuk işçiliği sebep olan nedenlerin hepsi birbiriyle bağlantılı olsa da çocukları çalışma yaşamına iten nedenlerin en başında fakirlik ve yoksulluk yer almaktadır. Yoksullukla birlikte işsizlik, ekonomik krizler, ucuz işgücü talebi, gelir adaletsizliği, göç, hızlı ve çarpık kentleşme, hızlı nüfus artışı gibi etmenler çocukların iş piyasasına adım atmalarının sebeplerini oluşturmaktadır. Ailenin yaşamlarını sürdürebilmek için yeterli maddi gelire sahip olmamaları çocukların okuldan alınarak emek piyasasına yönlendirmeleri sonucunu doğurmaktadır.

2019 yılı TÜİK İşgücü Anketi Sonuçlarına göre 5-17 yaş grubundaki 720 bin çocuk bir ekonomik bir faaliyette çalışmaktadır. Çalışan çocukların %35,9'u "hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak", %34,4'ü "iş öğrenmek, meslek sahibi olmak", %23,2 ile "hane halkı gelirine katkıda bulunmak" ve %6,4'ü ise "kendi ihtiyaçlarını karşılamak" amacıyla çalışmaktadır.

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisine bakıldığında çalışma hayatına erken yaşlarda girmeleri, gücü ve bilgisi ile uyuşmayan işlerde çalışmaları ile birlikte çocukların en temel insan haklarından biri olan eğitimden yoksun bırakılmaları söz konusudur (Çöpoğlu, 2018). Bu hususta eğitimsizlik, çocuk işçiliğinin nedenleri arasında üzerinde durulması gereken en önemli unsurlardan bir tanesidir. Çalışan çocuklar çoğu zaman eğitimlerine devam edememekte hem çalışıp hem eğitime giden çocuklar ise yeteri kadar başarı gösteremeyerek zorunlu eğitimlerini yarıda bırakmaktadır. Dolayısıyla gelecekte çalışma yaşamları için gerekli olacak bilgi ve beceri donanımından yoksun kalabilmektedirler.

2019 yılı TÜİK İşgücü Anketi Sonuçları incelendiğinde çalışan çocukların 65,7'si bir eğitime devam ederken, bu oranın erkeklerde %65,6, kızlarda %66,1 olduğu görülmüştür. Yaş gruplarına göre, 5-14 yaş grubundaki çalışan çocukların %72,0'ı, 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların ise %64,1'i aynı zamanda eğitimine devam ederken %34,3'ü eğitime devam etmemektedir.

Eğitim olanaklarına erişimde yaşanan zorluklar, eğitim kurumlarında fiziki koşulların yetersizliği, özellikle yoksul ailelerin çocukların eğitimini ek maliyet olarak gormeleri, ailelerin eğitim konusunda bilinçsizliği gibi unsurlar eğitime devamı azaltan ve çocuk yaşta çalışma yaşamına atılmayı tetikleyen diğer etkenler arasında yer almaktadır (ÇSGB, 2017).

Çocuk işçiliğinin başka nedenleri arasında kayıt dışı çalışan küçük işyerlerinin çocuk işgücüne yönelik talepleri yer almaktadır. İşyerlerinin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, teknik imkânlarının yetersiz oluğu çocukların ucuz ve kayıtsız işgücü olarak gürölmesine ve bu sebeple çalıştırılmalarına neden olmaktadır.

Çok düşük ücretlere çalışan çocuklar başlarındaki otoriteyi sorgulamaksızın kendilerine ne söylenirse onu yapmaktadırlar. daha az maliyetli ve daha az problemlili (uysal) olmaları çocukların işgücü piyasasında yetişkinler karşısında tercih edilmesinin önemli sebeplerindendir. Bu hususta fiziksel anlamda istismar edildikleri söylenebilir.

Çalışan çocukların önemli bir kısmı aile içinde herhangi bir ücret almadan çalıştırılmaktadır. 2019 yılı TÜİK İşgücü Anketi Sonuçlarına göre %36,2'si ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Kültürel Nedenler

Çocukların, çocukluk dönemini tanımlamasında kültür büyük bir rol oynamaktadır. Örgütsel kültürde çoğunlukla ulusal bir kültürün yansımalarını gözlemleriz. Çalışan insan ve toplum makro kültürel olarak çevreden edindiği özellikleri taşımaktadır. Aile içerisinde çocuğun maddi katkısını normal gören ebeveynler çocuklarını erken yaştan itibaren çalışmasının ve hayata katılmasının olumsuz etkilerini göz ardı etmektedirler. Pek çok kültürde çocukların küçük yaşlarda çalışması ve çalışmaya teşvik edilmesi genç yaşta sorumluluk bilinci kazanmasında rol oynadığını savunmaktadır (2000, Nilgün). Özellikle erken sanayileşme ve tarım toplumlarında kültürel olarak çocuk işçiliği ihtiyaç ve olağan bir durum olarak gürölmektedir.

İş verenler rekabeti arttırmak ve özellikle maliyeti düşürmek için çocukların emeklerini sömürmektedir. Toplumsal düzenin bir sonucu olarak da bu durum benimsenmektedir. Her mevsim ve hasat zamanında yeni bir ortamda çocukların kendi varlığını sürdürmede yaşadıkları zorluklar nedeniyle yıpratıcı bir durumdur. Erken yaşta çalıştırılan çocuklara yüklenen sorumluluklar onların çocuk olmaktan kaynaklanan ihtiyaçlarını yerine getirememesine sebep olmaktadır. Bu durum çocuklar için yeni bir kültürel ortama uyum sağlamasında problemler

yaşatmaktadır (Raziye ve Rukiye). Yeni ortamlara uyum sağlama konusunda yaşadıkları güçlükler çocukların gelişimlerini de olumsuz olarak etkilemektedir.

Sosyal Nedenler

Çocuk işçiliğinin sosyal nedenleri arasında nüfus artışı, plansız kentleşme ve eğitimsizlik konuları yer almaktadır. Hızlı nüfus artışı sebebiyle gelir dağılımında eşitsizlikler, göç, işsizlik gibi etkenler ortaya çıkmaktadır. Aile gelirlerinin yetersizliği sebebiyle çocuktan yetişkine bütün bireylerin yaşamlarını idare ettirebilmek için iş gücü piyasasına dahil olmalarını zorunlu kılmaktadır.

Çocukların çalışma hayatına dahil olmaları hem nüfus artışının bir sonucu hem de bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların, gelişmiş ülkelerdeki çocuklara oranla daha küçük yaşta ekonomik faaliyetlere katıldığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde çocukların iş gücü piyasasında yaygın olarak yer almasının nedenlerinin başında tarım gelmektedir. Ailenin geçim kaynağı olan tarım sektöründe çocuğunda üretime erken yaşta destek vermesi ailenin gelirin katkı sağlamaktadır. Böylece nüfus artışının ailenin gelirinde olumlu bir etkisinin bulunduğu görülmektedir.

Düşük eğitim düzeyine sahip olan ailelerde çocukların iş gücünde yer aldirmaları daha fazla görülmektedir. Bunun nedeni aileler çocuk yetiştirme ve çocuk sorumluluğu konusunda yetersiz

ve eksik bilgiye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Eğitim düzeyinde yetersizlik yaşayan aileler çocukların almaları gerektiği sorumlulukları tam olarak tanımlayamamaktadır. Aynı zamanda çocukların yaşayabilecekleri tehlikeleri tahmin edememekle birlikte süreç normal olduğunu kabul etme eğilimindedirler. Bu konuda önleyici olarak aileler çocukların çalıştırılmasından kaynaklı yaşayabilecekleri tehlikeler ve çocuklar üzerinde psikolojik, fiziksel etkileri konusunda bilinçlendirmek oldukça önemlidir. Eğitime ulaşımın maliyetli olmasından kaynaklı çocuklar eğitime ulaşmakta sorun yaşamaktadırlar bunun bir nedeni de eve ekonomik olarak destek sağlamak durumunda kalmalarıdır. Çocukların eğitime teşvik edilmesi üzerine çalışmaların artması bu konuda yararlı olacaktır.

Çocukların işgücü piyasasına dahil olmaları göç, toplumsal değişme ve hızlı kentleşme sürecinin de bir parçası olarak yer almaktadır. Sanayileşme ile birlikte kırdan kente doğru yaşanan göç hareketlerinde göç eden anne-babaların, tarım sektöründen geldikleri ve kentte hâkim olan sanayi ve hizmet sektörünün gerektirdiği vasıflara sahip olmadıkları için geçim sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Düzensiz ve düşük gelirli işlerde çalışmaya mecbur kalan bu ailelere çocukları çalışarak destek vermek zorunda kalmaktadır. Kırdan kente göç eden ailelerin iş gücü piyasasındaki talep edilen niteliklere sahip olamayışından dolayı işsiz kalmaları, yeterli düzeyde eğitime sahip olmamaları gelir dengesinin daha da bozulmasına sebep olarak çocukları emek piyasasına itmektir. (ÇSGB, 2017)

Nüfus artışı, eğitimsizlik, göç, çarpık kentleşmenin yanı sıra adaletsiz gelir dağılımı ile birlikte ucuz işgücü ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ucuz işgücünün kaynağı olarak görülen çocuklarda çocuk işçiliği sorununu körüklemektedir. Ucuz işgücü ile çalışma yaşamına katılan çocuklar ise eğitim hayatından kopmaktadır. Çocuklar, hayatları boyunca zihinsel, fiziksel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimleri için gereksinim duyacakları temel eğitim olanaklarından yoksun olarak işgücü piyasasında büyümeye maruz bırakılmaktadır.

3. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE PSİKOLOJİK YANSIMALARI

Çocuk işçiliği, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimini engellemektedir. Çocuklara ekonomik yetersizlikler, geleneksel yapı, göç gibi nedenlerle yüklenen sorumluluklar, onların gelişim çağının gerektirdiği ihtiyaçlarının karşılanmasını engellemektedir. Çocuk ve çalışan olarak iki kimlik oluşturmakta ve bu iki kimlik arasında bir çatışma çıkmasına sebep olmaktadır.

Çocuklara fiziksel, ruhsal ve zihinsel kapasitelerini aşan sorumluluklar yüklemek, birçok patolojik sorunu beraberinde getirebilir. Bireylerin çocukluk döneminde yaşadığı problemler ergenlik ve yetişkinlik döneminde etkilerini daha belirgin olarak göstermektedir.

Çocukların oyun oynayacakları ve eğitim hayatını sürdürecekleri dönemlerinde çalıştırılmaları, fiziksel problemlerle birlikte, zekâ gelişimlerini ve psikolojik sağlıklarını büyük oranda etkilemektedir. Çocukların gelişim çağı ihtiyaçları düşünüldüğünde temel ihtiyaçlarının yanı sıra güvenlik ihtiyacı, sosyal ihtiyaçları, saygınlık ihtiyacı yerine getirilmediği sürece kendini gerçekleştiremeyecektir.

Çocukların öncelikle yeme, içme, uyku gibi ihtiyaçlarının sağlıklı karşılanması gerekmektedir, sonrasında güvenli bir ortamda bulunmalıdırlar, sevgi ve ait olma duygularının oluşması için sağlıklı bir sosyal çevreye sahip olmaları gerekmektedir, çalıştırılan çocuklar tüm bunlardan mahrum bırakıldığı için sağlıklı bir benlik algısı oluşturamayabilirler. Çocuğun ailesine, arkadaşlarına ve eğitim ortamına ihtiyacı vardır ve çalıştığı ortamda bunlar sağlanamamaktadır.

Çalıştırılan çocuklar fiziksel olarak akranlarına göre daha zayıf ve kısa kalmaktadırlar, çalıştıkları ortamlar göz önüne alınınca maruz kaldıkları fiziksel zorluklar ve duydukları ağır cümleler çocukları kötü etkilemektedir.

Çalıştırılan çocuklarda görülebilecek ruh sağlığı problemleri: Depresyon, kaygı, anksiyete, aşağılık duygusu, duygusal ve davranışsal bozukluklar.

Abrason ve Seligman, depresyonun tanımını yaparken Öğrenilmiş Çaresizlik kuramını geliştirmişlerdir. Bu kuramın tanımına göre depresyon, çocukluk döneminde yaşanan acı uyaranlardan kaçmayı, kurtulmayı bilmeme ve en önemlisi kendini çaresiz hissetme olarak tanımlanmaktadır. Depresif insanlar genellikle başarısızlık sebebiyle içsel, değişmez bir genel nedensellik yükler, ancak başarıya, değişen bir dış özgül nedensellik yükler. (Costin ve Draguns 1989).

Davranış bilimcileri depresyonu açıklarken; “Uygun olmayan ve olumsuz faktörlerin pekiştirilmesi ve bazı destekleyici faktörlerin çevreden uzaklaştırılmasından doğar.” ifadelerini kullanmaktadır. (Costrin ve Draguns 1989).

Ülkemizde çalışan çocuklar hakkında yapılan bir çalışmada, çalışan çocuklarda, en sık görülen sonuçlar düşük benlik saygısı, çekingenlik, artan suçluluk duygusu, intihar ve kendine zarar verme düşüncesi, olumsuz sosyal davranışlar, kendine olan güven eksikliği, depresyon, karşı cinsten korkma, uyumsuzluk, kaygı seviyesinde artış, en çok görülen bulgular olmuştur. Ayrıca

çocukların iş ortamında işi yanlış yapınca azarlandıkları ve kötü tepkilerle karşılaştıkları bundan dolayı yoğun bir korku duygusu hissettikleri ortaya çıkmıştır. (Fidan, 2004).

Çocuk işçiliğinin en ciddi ve en çok görülen sonuçlarından birisi, zihinsel gelişimlerini etkilemesidir. Çocukların zihinsel gelişimleri, günlük yaşamlarında çocukların yeni bilgiler öğrenmesini engellediği durumlarda zarar görür. Çalışmak, çocukların iş dışında kişiliğini geliştiren etkinliklere katılmasını engellemektedir. Araştırmalar, bu çocukların boş buldukları vakitlerde de hiç okumadıklarını, ayırım gözetmeksizin tüm televizyon programlarını izlediklerini ve zihinsel gelişimlerini destekleyecek hiçbir şey yapmadıklarını göstermektedir. (Bulut, 1997).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaptığı çalışmada çocuk işçiliğini 4 ayrı kategoride ele almıştır:

Birincisi, ev işleri yapan çocuklar, bu çocukların gelişim çağlarının altında fiziksel yapıya sahip oldukları, çekingen, içine kapanık oldukları, depresyon, aşağılık duygusu, ebeveynlerine karşı gelme gibi sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

İkincisi, çiftliklerde çalışan çocuklar, bu çocuklarda içine kapanık, yorgun ve değersiz hissetme sorunları ile karşılaşmaktadırlar.

Üçüncüsü, sokaklarda çalışan çocuklar, madde kullanımı, zührevi hastalıklar, suça sürüklenme, isteksizlik, aşırı yorgunluk hali, bedensel gelişememe ve bozulma sorunları görülmektedir.

Dördüncüsü, fabrikalarda çalışan çocuklar, sorumluluk ve dikkat gerektiren işler olduğu için burada çalışan çocukların stres seviyelerinin çok yüksek olduğu ve duygularının köreldiği tespit edilmiştir. (Bequele ve Myers, 1998).

Çocuk işçiler, çalıştıkları ortamlarda, fiziksel ve duygusal olarak yıpranmakta, yaşam doyumlarını karşılayamamaktadır, çalıştıkları dönemde çocukluk çağını yaşayamamakla birlikte, yetişkinlik döneminde bunun zararlarını psikolojik olarak görmeye devam etmektedirler, çocukların bu tarz sorunlar yaşamaması için öncelikle iş hayatından uzaklaştırılması daha sonra aile ve okul hayatı düzenlenerek sağlıklı bir ortam oluşturulması gerekmektedir, çalıştırılan çocukların belirtilen psikolojik rahatsızlıkları yaşamamaları için gösterdiği belirtilerin şiddetine göre psikiyatrist, psikolog, psikolojik danışman gibi uzmanlara yönlendirilmeleri, gerekli tedavi sürecinin başlatılması gerekmektedir.

4. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNDE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre çocuklar için geçerli kanunca erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her birey çocuk sayılır.

Çocuk ihmali, çocuğun sağlıklı gelişimini gözetmeden, yerine getirilmesi gereken bir davranış veya olması gereken bir tutumun sergilenmemesi olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynlerin veya alilerin ekonomik ve fiziksel koşullarına bağlı olarak gerçekleşmemektedir çünkü çocuğun var olan koşulların yararına kullanılmamasıdır. Sergilenmeyen tutum ve davranışlar, çocuğun sağlığı, eğitimi, barınması, temizliği, beslenmesi ve güvenli bir şekilde yaşamasını tehdit etmektedir. Gerçekleşen ihmal duygusal veya fiziksel olabilmektedir. İstismar ise kendi içerisinde duygusal, fiziksel ve cinsel istismar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Duygusal istismar, çocuğun üzerinde ebeveynlerinin ve diğer yetişkinlerin baskı kurmasıyla çocuğun duygusal, sosyal ve kişilik gelişiminin sekteye uğramasına sebep olan istismar türüdür. Gündelik yaşamda sık görülür. Daha kompleks bir yapıda olmasından dolayı tespit edilmesi en güç olan istismardır. Bu davranışlar arasında çocuğa karşı, tehdit etme, sahip olduğu özelliklere karşı alaylı konuşma, reddetme gibi davranışlar yer almaktadır. Yapılan bu davranışlarında çocuktan yaşına, gücüne ve gelişimine uygun olmayan taleplerde bulunmasını da örnek verebilir. Çocuk işçiliğinde de yaşanabilecek çocuğun gelişim düzeyinden daha fazla beklenmesi yer alabilir. Çocukların yaşadıkları duygusal istismar, çocuğun sağlıklı gelişimini, sahip olduğu yeteneğini ve becerilerini engeller. Fiziksel İstismar, çocuğun kasıtlı olarak zarara uğratılması ya da fiziksel olarak bir cezaya çarptırılmasıdır. Hasar durumu sonuçları somut olarak gözlenebildiği için en kolay tespit edilebilen istismar türüdür. Fiziksel ihmal ise çocuğun ailesi ya da bakıcısı tarafından yaşam için gerekli ihtiyaçlarından yoksun bırakılmasıdır. Fiziksel ihmal de en az istismar kadar kolay belirlenebilmektedir (Ünal, 2008). Fiziksel istismar, çocuğun beden bütünlüğüne, gelişim aşamalarına ve en önemlisi sağlığına zarar veren davranışlardır. Çocuk İşçiliği konusunda çocukların yaşayabileceği bir diğer istismar türü arasında ekonomik istismar yer almaktadır. Çocuğun fiziksel gelişimini engelleyen, haklarını ihlal eden veya düşük ücretli işlerde çalıştırılması ekonomik istismardır (Aydın, 2018). Çocukların oyun oynaması ve eğitime devam etmesi gerekirken, çalışmak zorunda bırakılmış olmasıdır. I. İstanbul Çocuk Kurultayı Çocuk Raporu verilerine göre iş yerlerinde meslek hastalıkları, iş kazaları, siyasi baskı, dini baskı, şiddet, cinsel istismar konuları çocuklar için tehlike göstermektedir (Şirin ve Yenibaş ,2007). Bunun yanı sıra sokakta çalışan çocuklar, madde bağımlılığı ve her türlü istismara maruz kalabilmektedirler (Aydın, 2018). Çocukların büyük bir kısmı ihmal ve istismar içeren aynı zamanda güç koşullarda ve gelişimlerine uygun

olmayan işlerde çalışmaktadırlar (Dur ve Öztürk. 2017). Çocuk işçiliğinde ihmal ve istismarın önlenmesinde en önemli kısım çocuk işçiliği konusunda önlemler alınmadır. Dünya’da hala var olmaya devam eden çocuk işçiliği problemi toplumsal bir sorundur. Çocuk işçiliği, çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde istismarın önlenmesinde disiplinler arası bir yaklaşım gerekmektedir.

5. ÇALIŞAN ÇOCUKLA İLETİŞİM

Çalışan çocukla iletişim konusuna geçmeden önce çocukla sağlıklı iletişime değinebiliriz. Çünkü her ne kadar çalışıyor olsa da ‘çalışan çocuk’ diye ifade etsek de karşımızdakinin çocuk olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız.

Çocukla Sağlıklı İletişim Nasıl Olmalı?

Çocukla sağlıklı iletişim kurabilmek için öncelikle çocuğu koşulsuz kabul etmemiz gerekiyor. Koşulsuz kabul; bireyi olduğu gibi, değiştirmeden kabul etmek anlamına geliyor. Koşulsuz kabul edilen çocuk ‘sevilmeye değerim’ mesajını alacaktır. Yapılan araştırmalara göre; duyguları kabul görmemiş, eleştirilerek büyümüş çocukların daha kaygılı, sosyal ilişkilerinde daha saldırgan ve güvensiz oldukları gözlemlenmiştir. Bu nedenle çocukla sağlıklı iletişimin ilk ve belki de en önemli boyutu çocuğu koşulsuz kabul etmektir.

Çocukla Sağlıklı İletişim İçin Dikkat Etmemiz Gereken Bazı Noktalar

- 1. Göz Teması:** İletişimi sadece sözlerimizle değil sözel olmayan ifadelerimizle de gerçekleştiriyoruz. Çocuğun boy hizasına inip gözlerine bakarak konuşmak veya dinlemek çocuğa ‘önemliyim’ mesajı verecektir ve iletişimi güçlendirecektir.
- 2. Etkin Dinleme:** Çocukla iletişim kurarken dikkat etmemiz gereken bir diğer nokta ise tüm dikkatimizi ona vererek dinlemek ve onu can kulağıyla dinlediğinize dair geribildirim vermektir. Başka işlerle uğraşmadan sadece çocuğa odaklanmak yine iletişimimizi güçlendirecektir.
- 3. Ben Dili:** Çocukla iletişim kurarken suçlamadan; sadece duygu düşüncelerimizi aktararak, yaşanan durumun bizde tam olarak nasıl bir iz bıraktığını hissettirmektir. Örneğin: ‘bu şekilde davranman beni endişelendiriyor.’ Özellikle öfkeli olduğumuz durumlarda ben dili kullanmak biraz zor olsa da yaşanan durumu çocuğa hissettirmek için etkili bir yöntemdir. Aynı zamanda suçlama da içermediği için iletişime engel olmamış oluruz.

4. Ses Tonu: Çocukla konuşurken sakın bir tonda konuşmak iletişim kurmamızı da kolaylaştıracaktır.

Tüm bunların dışında iletişim kurarken eleştirmemek, nasihat vermemek ve küçük düşürücü ifadeler kullanmamak da sağlıklı iletişim kurmamızı sağlayacaktır.

Çalışan Çocukla İletişim

Çalışan çocukla iletişim kurarken de karşımızdakinin çocuk olduğunu unutmadan tüm sağlıklı iletişim kanallarını kullanarak iletişim kurmalıyız. Çocuğa çalışmasının uygun olmadığı için gerekli yerlere bildirmemiz gerektiğini;

- Çocuğun kendisini rahat hissedeceği bir ortam yaratarak,
- İlgi ve güler yüzle konuşup-dinleyip,
- Birbiri ile tutarlı sözlü ve sözsüz iletişim kurup,
- Çocuğun ortaya koyduğu sözlü ve sözsüz iletişim becerilerini inceleyip konuşması için fırsat verip cesaretlendirerek,
- Cesaretlendirmek için zaman zaman sessiz kalarak empatik yaklaşımla açıklamak ve suçlayıcı bir dil kullanmadan,
- Ses tonunu iyi ayarlayarak sosyal hayatı ve aile hayatı hakkında bilgi alarak çocuğa ifade etmemiz uygun olacaktır.

Unutmayalım iletişim kadar önemli olan diğer nokta ise gerekli yerlere bildirimde bulunmak vatandaşlık görevlerimizdendir.

6. SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Sosyal hizmet dezavantajlı bireyler, gruplar ve toplulukların haklarını savunarak sosyal adalet ve eşitlik çerçevesinde faaliyet gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmet disiplininin, müdahale ettiği konulardan biri de çocuk işçiliğidir. Sosyal hizmet uzmanları çocuk işçiliği ile mücadele alanında müdahale planı oluştururken mesleğin bilgi, beceri ve değer temellerinden yararlanmaktadır. Ayrıca sosyal hizmet disiplini çocuk işçiliği sorunlarına bütüncül bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Çocuk işçiliğinin pek çok nedeni olmasıyla birlikte bu nedenler arasında yoksulluk, işsizlik, eğitim hizmetlerine erişememe, kırdan kente göç gibi nedenler bulunmaktadır. Çocuk istihdamına sebep olan en önemli faktörlerden biri yoksulluktur. Birçok araştırmalar ve çalışmalar çocuk işçiliğinin temel nedenini yoksulluk olarak göstermektedir (ÇSGB, 2017).

Ailenin ekonomik durumu hane içerisinde bulunan çocuğun iş gücü olarak çalıştırılmasına neden olmaktadır. Ailelerin çoğunlukla kırdan kente göç edilmesiyle birlikte yetişkin bireylerin iş imkanlarına erişemeyip işsiz kalması nedeniyle hanede bulunan çocuklar ev ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Çocuklar, fiziksel ve ruhsal durumları göz önünde bulundurulmaksızın çalıştırılmaktadırlar. Çocukların, çocuk işçi olarak çalıştırılmaları sebebi ile eğitime erişimleri kısıtlanmakta ve hak ihlallerine uğramaktadırlar. Zorla çalıştırılan çocuklar eğitime erişememekte ve yaşam standartlarının altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Çocuk İşçiliğinde Sosyal Hizmet Uzmanının Roller ve Sorumlulukları

Küçük yaşlardaki çocukların iş gücü piyasasına girmeleri anlamına gelen çocuk işçi olarak adlandırılan çocuklar, istismar, sömürge, haksızlık gibi adaletsiz konulara karşı korunmalı ve çocuklar ticaret konusu olmamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, uygulama süreçlerinde sorunu titizlikle analiz eder ve en uygun yöntemlerle müdahale gerçekleştirir. Bu bağlamda çocuk işçiliği alanında çalışmalar yürüten bir sosyal hizmet uzmanı bir takım mesleki rolleri kullanmaktadır.

Bağlantı kurucu ve arabulucu rolü ile kurumlar ve programların oluşturduğu hizmetlerin bilgilerini bireylere aktarır. Kaynaklara ve kurum hizmetlerine erişimlerinde yol göstericidir.

Savunuculuk rolünde uzmanın, bireylerin haklarını savunma ve koruma noktasında sorumluluğu bulunur.

Eğitici/Öğretici rolü ile sorun alanına ilişkin var olan sorunlar ve ortaya çıkabilecek sorunlara yönelik bireyleri bilgilendirerek güçlendirilmelerini sağlar.

Vaka yöneticisi olarak sosyal hizmet uzmanı, planlı müdahale süreçlerini etik ve etkili şekilde sürdürür.

Sosyal değişim ajanı rolü ile sosyal hizmet uzmanı; sosyal sorunlar ve politikaların analizi ile toplumu harekete geçirerek kamuoyu oluşturur ve sosyal kaynakları geliştirir.

Uygulama Önerileri

Çocuk işçiliği konusunda sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında mikro (birey), mezzo (grup) ve makro (toplum) boyutlarında müdahaleler söz konusudur. Çocuk işçiliği, bireyden toplumun geneline yayılması gereken bir konu olup bu kapsamda çeşitli yollarla gerçekleştirilen çalışmaları sunmaktadır. Çalışmalar çok boyutlu olup biyo-psiko-sosyal müdahaleyi kapsamaktadır. Mesleki müdahalelerin öneminin yanı sıra multidisipliner yaklaşım çalışmaları ile hedef gruplara yönelik daha etkili sonuçlar oluşturur. Birey odaklı çalışmalarda; kişinin bireysel ihtiyaçlarına yönelik temel hak ve sosyal yardımlara erişimine odaklanılmalıdır. Küçük grup odaklı çalışmalarda; çalıştırılan çocuklar, işverenler, aileler ve öğretmenler gibi küçük gruplar bu konuda bilinçlendirilmelidirler. Toplum temelli çalışmalarda ise; geniş kitleler esas alınarak farkındalık oluşturan faaliyetler oluşturulmalıdır. Kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları bu çalışmaların yapı taşı oluşturur.

7. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNDE ULUSAL POLİTİKA UYGULAMALARI

Çocuk İşçiliği konusunda “İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu” toplantısı ile politikalar geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple de yerel kurum ve kuruluşların iş birliği içerisinde olması gerekmektedir. Çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi için ailelerin istihdama erişebilmeleri adına ‘mesleki beceri kursları’ sağlanmaktadır (ÇSGB, 2017).

Yerel düzeyde Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri’nde “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimleri” oluşturulması ve burada bilgi ve verilerin denetlenmesi, önlemeye yönelik farkındalık çalışmaları hem çocuklara hem de ailelerine hizmetlerin sunulması, mevsimlik tarımda çocuk işçiliğine yönelik denetleme çalışmaları yapılması planlanmıştır (ÇSGB, 2017).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ise farkındalık yaratmak amacıyla Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü kapsamında etkinlikler gerçekleştirilecektir. “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” yayınlanacaktır. Ayrıca çocuk işçiliğini izleme sistemi oluşturularak verilerin tek bir sisteme aktarılması ve çocukların eğitim sürecini takip etmek amaçlanmıştır (ÇSGB, 2017).

Çocuk işçiliği hususundaki mevzuat incelenerek uygulama alanındaki eksiklikleri tespit edilecek ve gerekirse yenisi hazırlanacaktır. İş Kanunu ile Tarım ve Ormandan Sayılan İşlerde Çalışma Koşullarına İlişkin Yönetmelik'te mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocuklar için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Çocuk işçilerin aile işleri dışında ücret karşılığı mevsimlik tarım işlerinde çalışmaları yasaklanacaktır (ÇSGB, 2017).

Çocuk işçiliği konusunda mevzuat düzenlemelerine uymayan işverenler Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) kapsamında gerekli teftiş programlarına alınacaklardır. Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) yetkilileri tarafından çocuk işçiliğinin olumsuz etkileri konusunda yazılı ve görsel materyaller kullanılarak farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır. Mevsimlik tarım işçilerinin okul çağındaki çocuklarına yönelik yaz okulları yaygınlaştırılacaktır (ÇSGB, 2017).

Sosyal hizmet merkezleri tarafından ise Sokak Çocukları Koordinasyon Merkezleri'nde "Mobil Ekip"ler kurulmuştur. Mobil ekipler, çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında; sokakta çalışan/çalıştırılan çocukların tespit edilerek uygun hizmet modellerine yönlendirilmelerinin sağlanması amacıyla. Sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocukların sokaklardan çekilerek örgün ve mesleki eğitime yönlendirilmeleri, tedavilerinin yapılmasını, barınma, beslenme, giyim gibi ihtiyaçlarının karşılanmasını ve toplumla bütünleşebilmelerini hedefini içeren uygulamalar bulunmaktadır (Acar, 2010).

8. HUKUKSAL AÇIDAN ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Neden 18 yaşına kadar her birey çocuktur diyoruz ve bunu her yerde gür bir sesle haykırıyoruz, hiç düşündünüz mü? Sahi 18 yaşına girdiğinde, daha o gün, doğum gününde, kişi hemen ergin olur mu? Hukukumuz, çocukluk döneminin bitişi için 18 yaşını belirlemiştir. Aslında ergenlik döneminin 24 yaşına kadar bile sürebildiği nazara alındığında, ülkeler açısından ergin olma yaşında, sosyolojik, hukuki, psikolojik ve siyasi bakımdan farklılıklar olduğunu görürüz. Yaş sınırı, ülkenin gelişmişlik düzeyine, değişen toplum ve zamana göre belirlenmeli, çocuğun gelişimi, bakım ihtiyaçları ve eğitimi için gerekli olan süre uzadıkça, çocukluk dönemi yaş sınırı da uzamalıdır. Bununla birlikte, Türk Hukukunda belirlenen yaş, tartışmalı; ancak varlığı da kıymetlidir. Çünkü çocuklar, kanunlar ve uluslararası sözleşmeler ile özel olarak korunurlar. Tam da bu düşünceler ile hukukumuz, çocuk işçiliği için de bir ayrıma gitmiş ve özel düzenlemelere yer vermiştir. Toplumda 'çocuk işçi' tabiri aslında bir yasağı, zorla çalıştırılan çocukları ifade etmek için kullanılır. Hangi çocuklar, 'çocuk işçi' hangileri yasal koşullar altında

çalıştırılıyor, bunu anlamak için ise mevzuat, çalışma yaşını nasıl düzenliyor, çocuklar hangi şartlarda çalıştırılabilir, öncelikle bunu bilmemiz, öğrenmemiz gerekir.

İş Kanunumuzda ‘Çocuk’

Çalışma Yaşı

On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. On dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar ise bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilir. Eğitime devam edenlerin de okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılması mümkündür.

On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise, bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilir.

Yasal Çalışma Saatleri

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz; ancak, on beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri de öngörülen bu süreleri aşamaz.

İzin Verilen İşler

İş Kanunumuz, çocuk ve genç işçilerin çalıştırılmasına izin verilen işler için, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’e atıfta bulunmuştur. Yönetmeliğe göre; on dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocuk işçiler, ancak Yönetmeliğin 1 numaralı ekinde belirtilen hafif işlerde çalıştırılabilirler. On beş yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçiler, Yönetmeliğin 2 numaralı ekinde çalışmalarına izin verilen işlerde çalıştırılabilirler. On altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçiler, Yönetmeliğin 3 numaralı ekinde çalışmalarına izin verilen işlerde çalıştırılabilirler. Yönetmelikte bu işler; meyve, sebze, çiçek toplama işleri, kümes hayvanları besiciliğinde yardımcı işler ve ipek böcekçiliği işleri, esnaf ve sanatkarların yanında satış işleri, büro

hizmetlerine yardımcı işler, balıkthane işleri, şeker fabrikalarında üretime hazırlamaya yardımcı işler gibi tek tek sayılmış olup kırk sekiz çalışma alanından oluşmaktadır.

Cocuk İşçi Çalıştırmanın Yaptırımı

4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesinde belirtilen çocukları çalıştırma yaşına ve çalıştırma yaşına aykırı hareket edilmesi halinde 01.01.2023 tarihi itibariyle 9.302,00- TL idari para cezası uygulanmaktadır. İş Kanunu'na aykırılıklarda birçok ceza, Kanuna aykırı çalıştırılan işçi sayısına göre belirlenirken, çocuk işçi yaşına aykırılıkta, ne yazık ki çocuk sayısına bakılmamaktadır. Yasaya aykırı çalıştırılan çocuk sayısı kaç olursa olsun tek idari para cezası verilmektedir. Zaten caydırıcılığından bahsedemeyizken, para cezalarına her yıl yeniden değerlendirme oranında artırım yapılması ve yeniden değerlendirme oranının da genellikle enflasyonun altında kalması sebebiyle para cezası, giderek caydırıcı olmaktan çıkmaktadır.

Uluslararası Mevzuatta Çocuk İşçiliği

Çocuk işçiliği, evrensel bir sorundur. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 12 Haziran, Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu evrensel soruna evrensel çözümler üretilmeli ve taraf olduğumuz Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun davranarak tüm Dünya çocuklarını hep birlikte korumak için adımlar atılmalıdır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre; son 20 yılda önemli ilerleme kaydedilen çocuk işçiliğinin azaltılmasında ilerleme hızı yavaşlamış ve 2016 - 2020 döneminde durmuştur. Pandeminin başladığı 2020 yılı başında 63 milyon kız çocuğu ve 97 milyon erkek çocuğu olmak üzere 160 milyon çocuğun işçi olarak çalıştığı belirtilmektedir. Buna göre, dünyada her 10 çocuktan 1'i işçi olarak çalışmaktadır.

TÜİK'in 2019 verilerine göre; Türkiye genelinde 5 -17 yaş grubundaki çocuk işçi sayısı 720 Bini bulmaktadır. Çalışan çocukların %79.7'sini 15 - 17 yaş grubundakiler oluştururken, %15.9'unu 12 - 14 yaş grubundakiler, %4.4'ünü ise 5 - 11 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Çalışan çocukların %30.8'i tarım, %23.7'si sanayi, %45.5'i hizmet sektöründe yer almaktadır. Yaşı 5- 14 arasında olan çocukların %64.1'i tarım, 15 - 17 arasındakilerin %51.0'i ise hizmet sektöründe çalışmaktadır. Resmi olmayan bilgilere göre ise çocuk işçi sayısı, 2 milyondur.

Çocuk işçiliği ile mücadele için tarih boyunca çeşitli adımlar atılmış, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, BM Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Avrupa Sosyal Şartı, AB Temel Haklar Bildirgesi, Gençlerin İşte

Korunmasına İlişkin Konsey Direkti, 138 Sayılı İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin ILO Sözleşmesi, 182 Sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin ILO Acil Eylem Sözleşmesi, ülkemiz tarafından da kabul edilmiş ve imzalanmış, zaten 1982 Anayasamızda da çocukların yaşlarına ve gelişimlerine uymayacak işlerde çalıştırılmayacakları ifade edilmiştir. Ancak en kapsamlı ve tüm mevzuat ve çalışmalara çerçeve olabilecek nitelikte uluslararası kaynağımız Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Ayırım gözetmemek, çocuğun yüksek yararı, yaşama-gelişme hakkı ve katılım hakkı temellerine dayanan Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu Sözleşmeye, 196 taraf devlet bulunmaktadır. Sözleşme, çocuk alanında yapılan ve yapılacak her düzenlemenin çerçevesini oluşturmaya devam etmektedir. Sözleşmede, tüm ülkelerde çocukların yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanarak, yalın ve net bir şekilde çocukların, fiziksel ve psikolojik gelişimlerine aykırı olarak çalıştırılmayacağı da düzenlenmiştir. Sözleşmeye göre; 'Her çocuk eğitimini tam yapabilmek için desteklenir ve korunur. İlköğretim parasız ve hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için hak ve zorunludur. Çocukların boş zamanlarını değerlendirebilmeleri, kendilerini geliştirebilmeleri için oyun bahçeleri, çocuk kulüpleri, kütüphaneler, spor ve kültür merkezleri açılmalıdır. Her çocuğun bu tür etkinliklere katılma hakkı vardır. Çocukların okula gitme, oyun oynama hakkı vardır. Onlar yetişkinler gibi çalıştırılmazlar. Çalışmak zorunda kalırlarsa yapacakları iş onların sağlığı ve eğitimleri için sorun oluşturmamalıdır. Çocukları bedensel ve ruhsal yönden örseleyecek hiçbir yaklaşıma izin verilemez.Devlet, çocukları koruma ve çocukları kaçırıp onları satan, onları çalıştırmak isteyen kişilerle mücadele etme sorumluluğuna sahiptir. Hiçbir kişi kendi çıkarları için çocukları kullanamaz. Devlet böyle bir duruma karşı her çocuğu korur.'

Cocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı

Çocuk işçiliğiyle mücadele, 1919 yılında kuruluşundan bu yana ILO için bir öncelik olmuştur. ILO Türkiye Ofisi de 1992 yılından bu yana sürdürdüğü çalışmalar ve çocuk işçiliği ile mücadelede elde ettiği deneyimi ulusal paydaşlarla iş birliği içinde geliştirmeye yönelik olarak

2021-2025 yıllarını kapsayan güncel bir program hazırlamıştır. Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) öncelikleri doğrultusunda hazırlanan ILO Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı (2021-2025) ile Türkiye’de çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik kapsamlı çalışmalar yürütülmesi planlanmıştır. Herkes için insana yakışır ve sürdürülebilir gelir sağlayan bir çalışma yaşamı geleceğine, çocuk işçiliği ortadan kaldırılmadan ulaşılması mümkün değildir. 2021-2025 yıllarını kapsayan Program ile ILO Türkiye Ofisi çocuk işçiliğini sona erdirecek temel strateji olarak kaliteli eğitimi odağa alarak, mevzuatın etkin uygulanması, sosyal korumanın yaygınlaştırılması ve sosyal diyalog desteği ile başta en kötü biçimleri olmak üzere çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için ulusal ortaklarını desteklemeye devam edecektir. ILO Türkiye Ofisi, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı çerçevesinde farklı kalkınma ortaklarından sağladığı finansal kaynaklarla mevsimlik tarım işlerinde çocuk işçiliği ile mücadeleyi önceliğine alarak ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü iş birliği ile üç proje yürütmektedir. Mevsimlik tarım işçisi göçü alan ve veren 21 ilde 2024 yılına kadar yürütülecek üç proje Avrupa Birliği, FERRERO ve CAOBISCO (Avrupa Çikolata, Bisküvi ve Şekerleme Sanayi Kuruluşu) tarafından finanse ediliyor. Tüm projeler ÇSGB ortaklığı yanı sıra Milli Eğitim, İçişleri, Tarım ve Orman, Gençlik ve Spor Bakanlıkları, işçi ve işveren kuruluşları, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), belediyeler, üniversiteler, özel sektör ve STK’lar da dahil olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarla yakın iş birliği içinde yürütülecek...1

Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Türkiye

Türkiye, özellikle 1990 yılında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalaması ve ardından ILO’ya katılmasıyla ve 1992’de ILO Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı (IPEC)’ni kabul etmesi ile çocuk işçiliği konusunda daha etkin bir mücadeleye başlamıştır. Bu kapsamda aynı yıl, ilgili Bakanlıkta Çalışan Çocuklar Bölümü kurulmuştur. Bu birim, hibe programları ile projeler yürütmüştür. Günümüzde Bakanlıkların kapatılması, başka isimler ile birleştirilmeleri ile çocuk işçiliği ile ilgili iş ve işlemler, Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığının görev ve sorumluluğunda yürütülmektedir. Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Uluslararası Çalışma Örgütü, UNICEF ile bir çok sivil toplum kuruluşu, işçi-işveren sendikaları, üniversiteler, çocuk işçiliği ile mücadele için bir çok proje yürütmüştür; ancak veriler ve düzenlemeler, çocuk işçiliğinin önlenmesi için daha etkin bir mücadelenin elzem olduğunu gözler önüne sermektedir.

Türkiye’de çocuk işçilik konusunda çözüm üretmek için öncelikle verilerin daha sık yayımlanması, ilgili anketlerin mevsimlik işçilerin çalıştığı dönemleri de gösterir şekilde zamanında yapılması, böylelikle öncelikle çocuk işçiliğinin boyutunun gözler önüne serilmesi gerekmektedir. Denetimlerin daha sık yapılması ve yaptırımların ağırlaştırılması da caydırıcılıkta önemli bir adım olacaktır.

Çocuk işçiliği ile mücadele yılı ilan edilen 2018 yılında, yaşamını yitiren 319 çocuk işçinin 29’u mülteci/göçmen çocuklardır. Mülteci çocukların ölüm oranının bu denli yüksek olması, onların çalışma koşulları bakımından daha tehlikeli ve ağır işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu konunun da ayrıca ve özenle incelenmesi ve gerekli önemlerin alınması gerekmekte, bu durumun toplum içinde normalleşmesinin önüne geçilmelidir.

Çocuk işçiliği ile ilgili farklı mevzuatlar vardır. Mesela tarım işçiliği, İş Kanunu’nun kapsamı dışında, dolayısıyla denetlemenin de dışındadır. Halbuki çocukların en yoğun çalıştırıldıkları iş kolu tarımdır. Çocuk işçiliğinin tüm çeşitlerinin yer aldığı ve ilgili kurumların entegre edildiği bütüncül bir sistem oluşturulmalıdır.

Çıraklık, stajyerlik, mesleki eğitim gibi adlarla çocuk emeğini sömüren yaygın çalıştırma biçimleri, mevzuatlar ile meşrulaştırılmamalıdır.

4+4+4 eğitim sisteminin bir sorunu olarak yansıyan, bir eğitim döneminin bitimi sonrası, çalışma hayatına kayan çocukların kayıt süreçleri takip edilmeli, zorunlu eğitim takibi yapılarak, kayıt yaptırmayan ailelere uygulanacak yaptırımlar devreye sokulmalı ve hem çocuklar hem aile, eğitime devam konusunda desteklenmelidir.

Çalışma hayatında istismar edilen çocuklar, aynı zamanda ülkemizin kaybedilen potansiyeli ve geleceğidir. Yarınlara güvenle bakabilmek için çocuk işçiliği ile toplumun her kesiminin mücadele etmesi ve herkesin duyarlı olması gerekmektedir. Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması kalıcı ve yeni politikalara bağlıdır. Kamu – STK iş birliğine açık olmak ve topyekün mücadele bilincinin oluşturulması, daha hızlı çözüme ulaşılması için de elzem görünmektedir.

Çocuk işçilerin fiziksel ya da duygusal olarak zarar görmesi ya da hayatını kaybetmesi, iş kazası değildir!

9. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÜZERİNE PROF. DR. BÜLENT İLİK İLE BİR RÖPORTAJ

Kendinizi ve çalışma alanlarınızı bize tanıtır mısınız?

Ben 1977 yılında mezun oldum. Sosyal Hizmet Uzmanıyım. Çok uzun süre farklı yerlerde sosyal hizmetin çok farklı alanlarında çalıştım. Çalışma alanlarımın içinde çocuk var kuşkusuz ama engellileri de mültecileri de kadın sorunlarını da yani sosyal hizmet genelci bakış açısıyla eğitimi olan bir disiplin. Çalışma hayatıma gönüllü olarak Kastamonu'ya gidip, çocuk yuvasında çalışarak başladım. Ankara'da bir yeni yerleşme olan Batıkent projesinde çalıştım. Yerel yönetimlerde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde çalıştım. Ama hepsinden daha kapsamlısı olarak bakanlık düzeyinde bir kuruluş olan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nda Genel Müdürlük yaptım. Sonra da yine çok önemli bir kuruluş olan GAP idaresinin Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın Ankara ofisinde Sosyal Projeler Genel Koordinatörlüğü yaptım. Önce Hacettepe sonra Başkent ve Ankara Üniversitesi'nde de konuk olarak çalıştım. Sivil toplum ayağını da önemseydiğimi söylemeliyim. Çok uzun bir süreden beri mülteciler ve mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili sivil toplumda çalışıyorum. Farklı sivil toplum kuruluşları ve görevlerim de oldu ve halen var. Gönüllü olarak da çalıştığım yerler var. Danışmanlık yaptıklarım da var.

Dünyada ve Türkiye'de çocuk işçi oranlarının yüksekliğini hangi nedenlere bağlıyorsunuz?

0-18 yaş arasındaki her birey çocuk hakları bildirgesine göre çocuksa, çocukların korunma, yaşama, gelişim ve katılım hakları vardır. Bu hakları kesintiye uğramaksızın sağlamak da toplumların, yönetimlerin ve kuşkusuz ailelerin görevidir. Özellikle demokrasi ile yönetilen ülkelerde kanunun çok yönlü sorumluluğu mevcut. Türkiye'nin nüfusu 85,4 milyon görünmekle birlikte nüfus 90 milyonun üzerinde çünkü 3, 6 milyon Suriyeli olmakla birlikte 5,5 milyon yabancı uyruklu insan var. 5,5 milyon insan 2011 yılından itibaren Türkiye'deler. Dünyada bu tür göç olaylarında 11 yıldan önce genelde dönüş olmaz, özellikle Suriye gibi savaşın devam ettiği ülke için bu daha zor bir süreçtir. Türkiye'de doğan çocuk sayısı 800 bin diğer yabancı uyruklu çocuk sayısı bilinmiyor ama yaklaşık olarak nüfus 90 milyona dayandığını söyleyebilirim. Türkiye'de çocuk nüfusu 23,5 milyon, Suriyelilerin 1,7 milyon çocuğu da eklenince toplamda 25 milyonluk bir nüfus bulunmaktadır.

Türkiye yakın tarihte 4 büyük afet diyebileceğimiz sorun ile karşılaştı. Bunların yerel imkânlarla çözümü oldukça zordur. Bunlardan biri 12 yıldır devam eden mülteci sorunu. Çocuk işçiliğinde Türkiye mültecileri ucuz emeği kullanır durumda tarlalarda, lokantalarda, fabrikalarda...

Yoksulluk sınırı da büyük bir afet olarak görülebilir. Türkiye’de 14 milyondan fazla insan yoksulluk içerisinde bunlar temel, mutlak yoksulluk çizgisinin altında mesela bir makaleden örnek vermek gerekirse Türkiye’de 13 milyon emeklinin 9,5 milyonu asgari ücretin altında maaş almakta. Türkiye’de toplam gelirlerin %60 asgari ücretle çalışmakta bu sebeplerle çocuk işçi sayısı kayıt dışı ekonomiden kaynaklı çalışmak zorunda kalmaktadır.

Çocuk işçiliğinin alanları nelerdir? Daha çok hangi sektörlerde çocuk işçi çalıştırıldığını gözlemlediniz?

Çocuk işçiliği Osmanlı zamanlarında, Cumhuriyetin ilk yıllarında ve halen günümüzde de var olmaktadır. En fazla olarak da hamallık yapan çocuklar, kunduracı yanında çalışanlar ve mevsimlik tarım işçi çocuklar çalışmaktadır.

Sokakta çalıştırılan çocukların ve mevsimlik tarımdaki çocuk işçiliğinin nedenleri nelerdir? Bu durumları önlemek için sizce ne tür çalışmalar yapılmalıdır?

Türkiye’de 400 bin üzerinde mevsimlik tarım işçisi çocuk çalıştırılmaktadır. Şanlıurfa ve Adıyaman en çok mevsimlik tarıma göç veren illerdendir. Mevsimlik tarımda çocuk işçiliği trafik kazaları, iş makinaları gibi durumlarda ağır ve tehlikelidir. Merkezi yönetimin çocuk işçiliğini önlemesi için de önlem alması gerekir. Aileler gidebilir ama çocukları gerekiyorsa kreşlerde, yatılı bölge okullarında, pansiyonlu ilköğretim okullarında desteklenebilir. Çocuklar okuldan uzak kalmamalıdır ve ailelerin de desteklenmesi gerekir. Bu destekler yalnızca maddi değil, eğitim ve hukuki olarak da sağlanmalıdır. Velayet hakkını kötüye kullanan ailelerle ilgili gerekli işlemler yapılabilir. Örneğin Türkiye’den gül alan ülkeler ‘çocuk işçi çalıştırılırsa sizden gül almayız’ demektedirler. Üniversiteler, belediyeler, Millî Eğitim Bakanlığı, valilik, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İŞ-KUR, sivil toplum kuruluşları gibi kurumların da iş birliği içinde olması gerekir.

Sokaktaki çocuklardan alışveriş yaparak onlar teşvik edilmemeli. Bu konuda benim görüşüm ailelerin, aile planlaması ile kontrollü çocuk sahibi olmaları yönündedir. Eğitimde fırsat eşitliği de olmalıdır. Belediyeye düşen görevler arasında kreş, park, bilim parkı, bilim merkezi gibi yerlerin kaç tane ve nerelere yapılabileceği konusunda çalışmalar yürütmelidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Gençlik Spor Bakanlığı ailelere ve çocuklara yönelik yeni faaliyetler ortaya koymalıdır. Veya Diyanet İşleri Başkanlığı, cuma hutbelerinde ya da başka yerlerde ‘çocuk işçi çalıştırmak doğru değildir, bu çocuğun hakkının çalınması demektir’ gibi vaazlar verebilir. Başka inançtan olanlar varsa onlara da anlatılabilir.

Çocuk işçiliği ile mücadele size nasıl bir yol izlenmelidir?

Çocuk işçiliği kavramını en büyük sorun olarak ele alabiliriz. Her şeyi, merkezi ve yerel yönetimden bekleyemeyiz. Çok yönlü bir iş birliği ve modellemeye ihtiyacımız vardır. Özellikle kadını kendi ayakları üzerinde durabilen ve güçlü hale getirmek, çocuk işçiliğinin önlenmesinde en önemli konulardan biridir. Bu yüzden de çocuk işçiliğini orta- uzun dönemde önlemek istiyorsak kadınları, kız çocuklarını mutlaka eğitimde tutmalıyız. 12 yıl zorunlu eğitimi tamamlayan bir kız çocuk, kişisel gelişimini büyük ölçüde tamamladığı için haklarını bilecek, dış etkenlerden ve baskılardan daha az zarar alır hale gelecektir.

Kendi kararlarını vermede daha güçlü olacaktır. 18 yaşında bir meslek için üniversitenin kapısını araladığında daha özgüvenli, dünyayı ve çevreyi daha güçlü sorgulayan bir hale gelir. Onun için kadınların, kız çocuklarının mutlaka eğitimde tutulması, okuması gerekir. Bunun yollarından biri örgün eğitimidir.

İkincisi yaygın eğitim. Yaygın eğitimle pek çok sanatı öğretmek, geliştirmek mümkündür. Klasik toplumsal cinsiyet rollerinin dışındaki rollerde kadınların eğitimine ilişkin fikirler yürütmeliyiz. Meslek liseleri, işçiyi yetiştirmek, çok yönlü iş birliği ve çocukların farklı alanlarda gelişmesi için çok önemlidir.

Yerel yönetimler ve merkezi yönetim çok sayıda kreşler, bilim parkları gibi çalışmalar yapmalılar. Uçak nasıl uçuyor? Gemi onca ağırlığıyla nasıl yüzüyor? Merakın arkasından yeni donanımlar gelmesi için önce çocuğun merak etmesi gerekir. Parklar yapacak, bahçeler yapacak, çocuklarımızın, gençlerimizin ufkunu açacak, entelektüel kapasitesini geliştirecek.

Merkezi yönetime düşen en önemli diğer görev, çocuk ihmali ve istismarına asla müsamaha gösterilmemesidir. Yani bir yerde bir çocuk evliliği vakası duyduysa veya bir yerde çocuk çalıştırıyorsa merkezi yönetim bu duruma el koymalıdır. Aile, neden bunu yapıyor diye bakılmalıdır. Bazı aileler bunu kültürel olarak, bazı aileler ise yoksullukla bağlantılı yapıyor. Çocukların mutlaka okula gitmesini sağlamalıyız. Şimdi kapatılmış olan ya da etkisizleşmiş olan yatılı bölge okulları düzenlenmelidir. İyi değilse sorun varsa psikoloğu, sosyal hizmet uzmanı gibi meslek elemanları ile doğru yönetilebilir. Ondan sonra çocuklar için gelişim kapıları aralanır.

Çocuk işçiliği alanında sivil toplumun önemi ve genç katılım hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Merkezi yönetimlerin ve yerel yönetimlerin yerelde ve merkezde bir çocuk politikası oluşturmaları ve bu politikanın içinde somut hedefleri ortaya koymaları gerekmektedir. Örnek

verecek olursam, Belediye, Valiliğin ilgili kurumları, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlıklarının İl Müdürlükleri, İŞ-KUR, Üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, mahallelerden ve ailelerden temsilciler, çocuk çalıştıran insanlar ve sokakta çalıştırılan çocukları ayrımsız ildeki tüm tarafları bir araya getirmelidir. Mesela bugünden başlayarak 2024 yılı planını oluşturulabilir. Bu planda belediyeye düşen görevler; kreş, park, bilim merkezi gibi açılması planlanan yerler. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı; çocuklara ve ailelerine yönelik gerçekleştirmeyi hedeflediği programlar, Milli Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı planladığı yeni faaliyetleri ve çocukları buna katacağını cevaplandırılan bir harita ortaya çıkabilir. Bu plan hem herkesin kendini kontrol etmesini hem de bir hedef kitlenin belirlenerek o yolda ilerlenmesini sağlayabilir. Bir plan yapmalı ve bu planın ölçülebilir hedefleri olmalı. Örneğin sivil toplum kuruluşlarının ortaya koyduğu hedeflerle bağlantılı olarak ilerlenebilir. Sorunun çözülememe nedenleri yereldeki tüm paydaşlar ile nasıl aşılabileceği tartışılmalıdır. Ancak bunlar uzun periyotlarla değil, 2- 3 ayda bir takibi ile toplanıp değerlendirilmelidir.

Çocuk işçiliği ihbarları nerelere yapılır? Bildirimler hakkında düşünceleriniz, ihbar sistemindeki ihtiyaçlar ve çözüm önerileriniz nelerdir?

İhbarla ilgili toplumsal bir sorun mevcut. Ankara'da Rehber öğretmenlere yönelik bir eğitim çalışmasına katılmıştım. Bilindiği gibi Türk Ceza Kanunu gibi kanunların maddelerine ilişkin bildirim yapılmazsa bazı sorumlulukların olduğu söyleniyordu. Ancak rehberlik öğretmenlerinden bazılarının okul yönetimden kaynaklı çekindiklerini ifade etmişlerdi. Buna benzer durumları diğer kurum ve kuruluşlarda veya çevremizden örneğin komşumuzda da gözlemleyebiliriz. Toplumun her kesimindeki insanda ihbarı yaptığı zaman sorun yaşayacağı düşüncesi mevcut. Bu durum kendi içlerinde çözüme bağlanır düşüncesi ile bildirilmeyen istismar vakaları, intihar ile sonuçlanabiliyor.

İkinci durumda ise en çok kullanabileceğiniz hat ALO 183. ALO 183 hattını arayanlar için taleplerine karşılık gelecek birime ulaşmak işlem süresinde acil durumları olumsuz etkileyebiliyor. Bir kişi hattı arayıp ihbarda bulunduğu ve bu durumu takip etmek istediğinde bilgi veya herhangi bir dönüş alamamaktadır. Sistemde geri dönüş olması gerektiğini düşünüyorum. Çocuklar özelinde “Çocuk hattı” gibi bir hat olmalı sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar gibi profesyonel meslek elemanları çalışmalı.

İhbar yoğunluklarının olduğu Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Adana gibi iller sıralanabilir. Örneğin kadına yönelik şiddet vakalarında önce Antalya geliyor. Bu kadına yönelik şiddetin Antalya'da çok olduğu için değil. Antalya'daki kadınların veya halkın daha bilinçli ve daha

korkmadığını, bildirdiğini söyleyebiliriz. Bu bildirim yetersizliği konusunda ise şöyle bir örnek ile çözüm önerisi sunabilirim: Şanlıurfa' da bir sivil toplum kuruluşuyla birlikte yaptığımız çalışmalardan birinde yaşanan bir olaydı. Kız çocuklarından biri çalışma sırasında okulda bir görevli tarafından cinsel istismara uğradığını söyledi. Küçük bir mahallede ve bir sivil toplum kuruluşu olarak doğrudan bildirim yapılırsa anlaşılacak bir durum var. Samiğin ailesi çok geniş ve o mahallede yaşıyor ama ekibin bir de bildirim yükümlülükleri var. Sosyal hizmetlerle görüşüldü. Oradaki uzmanlarla farklı bir çözüm önerisi geliştirildi. Çocuk hakları eğitimi düzenlendi. Bu eğitimin içeriğinde ifadeler özenle seçildi ve ALO 183 tanıtıldı. Çocuklara “Siz bu hattı kullanabilirsiniz. Başka birine ihtiyaç duymadan arayabilirsiniz” dendi. Sonrasında ALO 183 bildirimleri aldı, kamu resmen haberdar oldu. Yapılan soruşturmalarda daha çok sayıda çocuğun aynı kişi tarafından istismara uğradığı anlaşıldı ve o kişi hakkında adli takibat başladı. Sizler de bildirimlerin teşviki için bunun gibi fikirler geliştirebilir, Alo 183’ü tanıtabilirsiniz ya da bunlara ilişkin broşürler hazırlayabilirsiniz. Bildirimler ve uygulama eksikleri gibi ihbarlarda kurumlara ulaşamadığınızda pes etmemeli, sözel ifade edemiyorsanız yazılı olarak ifade etmelisiniz.

Sosyal Hizmet Uzmanı olarak konuya nasıl yaklaşılmalı? Alandaki arkadaşları önerileriniz neler olur?

Geçenlerde hocası olarak bir sosyal hizmet uzmanı bana vakayla geldi. Bir kadın, şiddete uğradığını, kocasından ayrılmak istediğini, hatta çocuklarına da şiddetin başladığını söyledi. Çocukla ve kadınla ilgili normalde bildirim yükümlülüğümüz bulunduğundan bildirmeliyiz ama kadın “asla bunu bildirme” diyor. “Bildirirsen benim yaşamım çok zora girecek, sen beni boşanmama yardımcı ol”. Şimdi bir etik ikilem ile karşı karşıyayız. Bu durumda kadının kendi hayatıyla ilgili kısmını saklı tutabilirsiniz veya bir ihbarda öyküyü anlatan kadın sen bunu sosyal hizmetlere ya da kolluk kuvvetlerine bildirdiğinde o arada aile içindeki dengeler değişmiş olabilir. Kadının böyle bir şey demedim gibi söylemeleriyle karşılaşabiliyoruz. Örneğin bunun önüne geçmek adına sosyal inceleme raporlarında -reçete gibi sosyal hizmet uzmanlarının etik çerçevesindeki en önemli raporlarından biridir- kadının kendi beyanı olduğunu belirtebileceklerini öneririm. Vakaya da bu konularda bilgi vermelisiniz. Süreç nasıl işliyor? Örneğin şiddet vakalarında ŞÖNİM’ den (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) işliyor. Çocuk üzerinden vakalar da Sosyal Hizmet Merkezlerine yönlendiriliyorlar. Mesela Sosyal Hizmet Merkezleri’nin doğrudan çocuk işçi vaka ihbarı almadığı illerde ise önerim şu, bu gibi durumlarda sosyal inceleme raporuyla birlikte bildirilebilir.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele konusunda yer aldığımız veya yürüttüğünüz proje var mı?

Varsa hangi faaliyetleri gerçekleştirdiniz ve daha etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

Sokaktaki çocuklarla ilgili Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme kurumu öncesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi başlattığımız bir proje vardı. Sonra sosyal hizmet mesleği odağında geniş çaplı uygulamalarımız oldu. Mardin’de yoksul bölgelerde, Üniversite yaz stajındaki öğrencilerle birlikte 3 yıl üst üste çalışma yaptık. Buna artı olarak da bu uzunca bir süredir mevsimlik tarım işçilerinin dışına mültecilerle de çalışıyorum. Toplumla ilgili çalışmaların ülkemizde öne çıkması gerektiğini düşünüyorum. Eğitimin temellerini anneden, kadınlardan atmak gerekiyor. Kadını eğitime istihdama katmadıktan sonra kadına rağmen bir şeyler yapmak çok zordur, çocuk için herkesin sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Okul müdüründen, ev halkına kadar.

Yaptığımız çalışmalar sırasında unutamadığınız bir anı var ise bizimle paylaşır mısınız?

Mardin’in yoksul bölgelerinde yaz stajındaki üniversite öğrencileri ile 3 yıl üst üste yaz okulu çalışması yaptık. Bu çalışmaları yaparken kadınlarla da görüşmeler sağladık. Bir yarı yapılandırılmış mülakatla kadınların çok büyük bir bölümünün çocuk yaşta evlendirildiğini gözlemledik. Bu kadınların bazılarının 8, bazılarının 10 çocuğu vardı ve bu kadınların yalnızca bir bölümü idi. Kadınlara, “Geriye dönseniz ne istersiniz?” Sorularına bizim için çok iç acıtıcı cevaplar verdiler. Mesela 8 çocuklu bir kadın “Çocuk olmak isterdim.” Başka biri “Hiç oyuncak bebeğim olmadı.” dedi. Öyle pahalı bir şeylerden söz etmiyor “Hiç tokam hiç küpem olmadı.” dedi. Bu ifadeleri çocukluklarını hiç yaşayamaması anlamına gelmektedir. Çocuk yaşta evlendirilen 60 yaşlarındaki kadın birden ağlamaya başladı. Artık babaanne veya anneanne olmuştu, sakinleştikten ondan sonra dedi ki, “Beni evlendirdiklerinde daha regl olmamıştım.” Muhtemelen 11-12 yaşlarında evlendirildi. Şimdi bu kadının, hayata ilişkin çerçevesine, çocuklara bakışına, çocuklarına katılabileceklerine yönelik neleri vardır. Sevgisini katabilir ama bildiği kadarıyla. Söz ettiğim bilgi bir üniversite bilgisi anlamında değil ama kadının bir ufku, bir vizyonu, bir çerçevesi olmalıdır ki, çocuğu için de daha çok şeyi isteyebilsin ve yapabilsin. Çocuk işçiliğinin nedenleri, Türkiye’nin toplumsal sorunlarından bağımsız değil ama bizim bu sorunu çözebilmemiz için yukarıda şu ana kadar söylediklerimin tümüyle bağlantılı olarak birincisi söylememizi değiştirmemiz, kavramlara dikkat etmemiz gerekir.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele konusunda ailelere ve topluma farkındalık kazandırmak adına neler yapılmalıdır?

Toplumla ilgili çalışmaların ülkemizde ön plana çıkması gerektiğini düşünüyorum. Çocuk için herkesin sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Okul müdüründen, ev halkına kadar.

Okul müdürü ya da rehber ğretmen bir ocuk uzun bir süre okula gelmediğini fark ettiğinde yazı ile İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bildirmesi gerekir. Mevsimlik tarıma mı gitti? Okuldan mı alındı? Ailesi mi göndermiyor? Vb.

Toplumunu bilgilendirmekten vazgeçmemek gerekir. Yani Şöyle düŐünün; meŐhur denizyıldızı hikayesi vardır. Sürekli denizyıldızları sahile gelir, birisi de eliyle tuttuklarını denize atar ve daha milyonlarcası geliyordur. Tamam bir deniz yıldızı için fark eder ama denizyıldızlarını devamlı denize atan kiŐiler olarak, koŐulları düzeltmeye alıŐmak bizim görevimiz olmalıdır.

Merkezi yönetim, ocuk işçiliğini önlemek için eŐitli önlemler geliŐtirmeli ve aileleri desteklemesi gerek. Ailelere yalnızca maddi destekle değil kadınları güçlendirmek için eğitimle, bilgiyle önlenebilir ve hukuku kullanarak yapılmalıdır.

Toplumdaki bireylere etkili ve hızlı Őekilde ulaŐabilmek için halkın sıklıkla bulunduğu sosyal alanlarda yerel yönetimlerin desteği ile farkındalık alıŐmaları yapılabilir. Örneğin, Antalya MuratpaŐa'daki saha alıŐmalarımızda bir öğrencinin çabası doğrultusunda cuma vaazında imama "ocuk evliliklerinin olmaması gerektiği"nden bahsetmesi sađlanmıŐtı. Yani kendi gücünüzün de farkına varın.

Mesela Antalya MuratpaŐa Belediyesi'nin "Mor Makas" projesi vardır. Bu projeyle kuaförler odasıyla bir alıŐma yaptı. "ocuk yaŐta evlilik" vakası getirildiğinde kuaförler odası derhal bildirimde bulundu. "Ben bu iŐlemi yapmam" deyip çocuğun bilgilerini aldı. Aynısını bir müddet sonra gelinlik imalatçılarına yaptılar. Yani bunların hepsi toplumda duyarlılığı artırır.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2010). Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi ve Yönetim Modelinin Güçlendirilmesi Değerlendirme Raporu. file:///C:/Users/USER/Downloads/shcek-kitap.pdf

Action for the Elimination of Child Labour (Overwiev of the Problem and Response), ILO-IPEC, İtalya 1994.

Akça, R. P., & Arslan, R. Göç ve Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği. Social and Education, 97.

Aydın, İ. (2018). TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSTİSMARI VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ.

Bequele, A. & Myers, W. E. (1998). Çocuk işçiliğinde Öncelikler Çocuklar İçin Zararlı Olan İşlerde Çocuk Çalıştırılmasının Önlenmesi. çev: R. Baykaldı. Ankara: ILO Uluslararası Çalışma Bürosu ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Bulut, I. (1997). "Psiko-Sosyal Gelişim Sorunları" Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları. Ankara: Ödül Tasarım San. Tic. Ltd. Şti.

Costin F, Draguns JG (1989) ABNORMAL PSYCHOLOGY. PATTERNS, İSSUES, İNTERVENTİONS, New York, John VVİLEY and SONS INC.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı, ÇSGB, Ankara, 2017.

Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2019. TÜİK, www.tuik.gov.tr

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2004, T.C. Resmi Gazete, 25425, 6 Nisan 2004

Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye'de çocuk işçiliği. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (14), 357-398.

Dur, A. İ. B., & Öztürk, M. (2017). TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE MÜCADELE POLİTİKALARI: SDÜ MYO ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 613-635.

Fidan, F. (2004). Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo- Psikolojik Bakış. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 4 (1).

İş Kanunu, 2003, T.C. Resmi Gazete, 4857, 22 Mayıs 2003

Sarman, A., Günay, U., Sarman, E., & Demirel, S. Çocuk İstismarı ve Travmatik Etkileri. Suç Mağdurları ve Sosyal Travmalar, 10.

Şimşek, Zeynep; Eşigül-Yaghmai, (2019) Mevsimlik Genç Tarım Çalışanları Örneğinde İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yaklaşım, Toplum ve Sosyal Hizmet, [Mevsimlik tarım işçisi ve sh.pdf](#)

Şirin, M. R., & Sayita, S. S. (2000). 1. İstanbul Çocuk Kurultayı: İstanbul Çocuk Raporu. İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017). Çocuk İşçiliği ve Eğitim Öğretmen El Kitabı (ISBN: 978-605-7888-00-6). [cocuk_isciligi_elkitabi.pdf](#)

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017 – 2023). Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal İstihdam Programı (ISBN: 978 - 975 - 455 - 269 – 0). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Çalışma Genel Müdürlüğü [cocukisciligimucadele_2017_2023_tr.pdf](#)

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017). Ulusal istihdam stratejisi (ISBN:978-975-455-274-4). Çalışma Genel Müdürlüğü, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. <http://www.uis.gov.tr/media/1437/uis2014-2023.pdf>

Tunçcan, N. (2000). Çocuk işçiliği: nedenleri, boyutları ve küreselleşen dünyadaki konumu. In Journal of Social Policy Conferences (No. 43-44).

UCİM (2021) Çocuk İstismarının Psikolojik Boyutu ve Hukuki Boyutu